

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені
Василя Стефаника
Факультет психології
Кафедра соціальної психології

ДИПЛОМНА РОБОТА
на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
на тему:

Формування життєвої та базової професійної компетентності студентів

Виконала: студента IV курсу, групи
ДПс-41
Напряму підготовки (спеціальності)
053 Психологія
Куйбіди Романа Руслановича
Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Хабайлюк Валентина Василівна
Рецензент:
Сметаняк Владислав Ігорович
кандидат психологічних наук, доцент

Івано-Франківськ – 2024 р.

Зміст

Вступ.....	3
Розділ 1. Теоретичні аспекти дослідження проблеми формування життєвої та професійної компетентності	
1.1 Поняття життєвої та професійної компетентності	7
1.2 Взаємозв'язок життєвої та професійної компетентності	19
1.3 Моделі та підходи до формування компетентності студентів. Порівняння міжнародних та національних підходів	22
1.4 Фактори що впливають на формування життєвої та професійної компетентності.....	25
Висновок до розділу 1.....	29
Розділ 2. Емпіричне дослідження проблеми формування життєвої та професійної компетентності	
2.1. Методика та процедура емпіричного дослідження щодо формування життєвої та професійної компетентності.....	31
2.2. Аналіз та інтерпретація отриманих результатів.....	35
2.3. Практичні рекомендації щодо формування життєвої та професійної компетентності студентів.....	43
Висновок до розділу 2.....	49
Висновок.....	52
Список використаних джерел	55

Вступ

Актуальність теми. У сучасному світі, що характеризується швидкими змінами у всіх сферах життя, вміння студентів адаптуватися та ефективно діяти в різноманітних професійних і життєвих ситуаціях стає критично важливим. Формування життєвої та базової професійної компетентності є ключовим фактором, що визначає успішність молодого людини як у професійній діяльності, так і в особистому житті. Саме тому дослідження процесів, що забезпечують розвиток цих компетентностей, є надзвичайно актуальним.

Сучасне суспільство вимагає від молодих фахівців не лише глибоких теоретичних знань, але й високого рівня життєвої та базової професійної компетентності. Глобалізація, стрімкий розвиток технологій, зміни в економічному та соціальному середовищі створюють нові виклики для системи освіти, яка повинна готувати студентів до ефективного функціонування в умовах невизначеності та постійних змін.

Одним із ключових аспектів актуальності теми є інтеграція до європейського та світового освітнього простору, що вимагає відповідності навчальних програм і методик сучасним стандартам. В Україні реформування освітньої системи, зокрема впровадження нових стандартів вищої освіти, спрямоване на підвищення рівня компетентності випускників, що, у свою чергу, підвищує їхню конкурентоспроможність на ринку праці.

Сьогоднішні роботодавці очікують від випускників не тільки знань у вузькоспеціалізованій галузі, але й здатності до самостійного прийняття рішень, критичного мислення, ефективного комунікації, командної роботи та адаптації до нових умов. Відповідно, система вищої освіти повинна орієнтуватися на всебічний розвиток особистості студента, включаючи формування як життєвої, так і професійної компетентності.

Актуальність теми також підкріплюється необхідністю розробки нових педагогічних підходів та методик, які б враховували сучасні тенденції та потреби суспільства. Наприклад, активне використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі, розвиток дистанційної освіти, проектного та проблемно-орієнтованого навчання є тими інноваціями, що можуть суттєво підвищити ефективність формування компетентностей у студентів.

У контексті української освітньої системи важливим є також врахування соціально-економічних особливостей регіонів, де здійснюється підготовка фахівців. Створення умов для рівного доступу до якісної освіти, незалежно від місця проживання студентів, сприятиме підвищенню загального рівня життєвої та професійної компетентності молоді.

Таким чином, дослідження формування життєвої та базової професійної компетентності студентів є надзвичайно актуальним і спрямованим на вирішення ключових проблем сучасної системи освіти, а також на підготовку студентів до успішної інтеграції в професійне та суспільне життя.

Аналіз попередніх досліджень. Багато наукових досліджень присвячено проблемі формування компетентності студентів. Зокрема, українські вчені, такі як С. Гончаренко, О. Савченко та інші, зробили вагомий внесок у розробку теоретичних основ цього питання. Їх роботи підкреслюють важливість інтеграції теоретичних знань і практичних навичок у процесі навчання. Також міжнародні дослідження, такі як роботи Дж. Равена і Л. Спенсера, спрямовані на визначення основних компонентів професійної компетентності та методів її формування. Проблеми компетентнісного підходу та виявлення і формування компетенцій учнів і студентів досліджуються в роботах таких зарубіжних вчених, як В. І. Байденко, В. Ф. Вайнерт, Дж. Кулахен, Дж. Равента інші.

Останні роки відзначаються значним прогресом у розробці національної концепції компетентнісно орієнтованої загальної середньої та вищої освіти, а

також у вивченні компетентностей особистості. Ідеї компетентнісного підходу до загальної середньої та вищої освіти розробляються такими вченими, як І. Д. Бех, Н. М. Бібік, І. Г. Єрмаков, О. І. Локшина, В. І. Луговий, О. В. Овчарук, Л. І. Паращенко, О. І. Пометун, О. Я. Савченко, С. Е. Трубачева, Ю. М. Швалб та іншими.

Наукові дослідження, проведені І. Г. Єрмаковим, Н. А. Пустовіт, Л. В. Сохань, М. Д. Степаненко, Т. М. Титаренко, В. Т. Цибою, І. П. Ящуком та іншими, свідчать про активні пошуки вчених щодо формування життєвої компетентності особистості, зокрема в процесі її навчання та виховання.

Втім, у науковій літературі все ще не існує загальновизнаного визначення терміна «життєва компетентність», а також недостатньо досліджені структура та функції цієї компетентності. Це ускладнює подальші дослідження з цієї проблематики та уповільнює розробку й впровадження психологічних і педагогічних методик для розвитку життєвої компетентності особистості.

Об'єкт дослідження: життєва та базова професійна компетентність студентів ЗВО

Предмет дослідження: методи, моделі та підходи до формування життєвої та професійної компетентності студентів.

Мета дослідження: визначити ефективні методи та підходи до формування життєвої та базової професійної компетентності студентів у процесі навчання у закладах вищої освіти.

Завдання дослідження

1. Проаналізувати сучасні підходи до визначення життєвої та професійної компетентності.
2. Дослідити існуючі моделі та методики формування компетентностей у студентів.
3. Вивчити досвід українських та міжнародних закладів вищої освіти у формуванні компетентностей.

4. Визначити критерії та методи оцінювання рівня життєвої та професійної компетентності.
5. Розробити рекомендації для вдосконалення процесу формування компетентностей у студентів.

Гіпотеза дослідження. Ефективне формування життєвої та базової професійної компетентності студентів залежить від комплексного підходу, який включає інтеграцію теоретичних знань і практичних навичок, використання сучасних педагогічних технологій та методик, а також створення сприятливого освітнього середовища.

Методи дослідження: Теоретичний аналіз наукової літератури та попередніх досліджень; Порівняльний аналіз та синтез, опитування, інтерв'ю, анкетування студентів, статистичні методи обробки та аналізу отриманих даних.

Теоретичне та практичне значення дослідження. Теоретичне значення дослідження полягає в розробці та поглибленні теоретичних основ щодо формування компетентностей у студентів. Це дослідження сприяє розширенню знань про структуру, функції та компоненти життєвої та базової професійної компетентності, що є важливим для подальшого розвитку теорії компетентнісного підходу в освіті. Аналіз сучасних моделей і підходів до формування компетентностей, проведений у рамках цього дослідження, дозволяє виявити їхні сильні та слабкі сторони. Систематизація знань про вплив різних психолого-педагогічних методик на формування компетентностей допоможе в подальшому розвитку теорії та практики навчання. Дослідження також ідентифікує основні фактори, що впливають на розвиток життєвої та професійної компетентності, що є важливим для розуміння механізмів їх формування. Практичне значення дослідження полягає в розробці конкретних психологічних рекомендацій для викладачів і адміністрацій навчальних закладів щодо вдосконалення освітнього процесу з метою підвищення рівня життєвої та професійної компетентності студентів. Дані дослідження можуть бути використані

для перегляду та вдосконалення навчальних програм, зокрема для включення в них елементів, що сприяють розвитку життєвої та професійної компетентності. Крім того, результати дослідження можуть бути використані для проведення психологічних тренінгів та семінарів з підвищення кваліфікації викладачів, та , власне, розвитку базової та професійної компетентності студентів. Розроблені інструменти та методи оцінювання рівня компетентностей можуть бути використані для постійного моніторингу розвитку компетентностей студентів, що допоможе своєчасно виявляти проблеми та впроваджувати відповідні заходи.

Структура роботи: Робота складається з вступу, двох розділів, висновків до розділів, загального висновку, списку використаних джерел, додатків. Робота наповнена схемами та таблицями.

Розділ 1. Теоретичні аспекти дослідження проблеми формування життєвої та професійної компетентності

1.1 Поняття життєвої та професійної компетентності

На сьогоднішній день загальноновизнаного визначення терміна «життєва компетентність» ще не сформульовано в науковій літературі. Цей термін набув популярності наприкінці 1990-х років завдяки роботам Л. В. Сохань, І. Г. Єрмакова та І. П. Ящук, які були першими у вивченні цього явища. Л. В. Сохань і І. Г. Єрмаков визначали життєву компетентність як «складну структуру, що об'єднує знання, уміння та навички, життєвий досвід і досягнення особистості». Це визначення стало базою для подальших досліджень структури та компонентів життєвої компетентності.[41]

І. П. Ящук, досліджуючи соціально-педагогічні та виховні аспекти формування життєвої компетентності в юнацькому віці, визначила її як «знання, уміння, життєвий досвід, необхідні для розв'язання життєвих завдань і продуктивного проживання». Це визначення допомогло уточнити наукові уявлення про функціональну спрямованість життєвої компетентності особистості.

Подальше вивчення поняття «життєва компетентність» та розробка точніших визначень були здійснені Л. В. Сохань, Л. М. Несен та І. Г. Єрмаков, В. Т. Цибою, Т. І. Єрмаковим, І. Г. Єрмаковим і Д. О. Пузіковим, Н. А. Пустовіт та іншими.

Таким чином, Л. В. Сохань, Л. М. Несен та І. Г. Єрмаков запропонували розширене визначення життєвої компетентності, яке включає «знання, уміння, життєвий досвід, життєтворчі здібності, необхідні для розв'язання життєвих завдань і продуктивного життя як індивідуального проекту; що передбачає свідоме та відповідальне ставлення до виконання життєвих і соціальних ролей». Вони також зазначили, що це є «необхідною психологічною умовою для повної самореалізації особистості та досягнення вершин самоздійснення».[34]

В. Т. Циба зробив значний внесок у вивчення соціальних та соціально-психологічних аспектів життєвої компетентності, підкреслюючи її роль

у визначенні та реалізації життєвого шляху особистості. Він відзначив, що «усвідомлення свого призначення, життєвих цілей, сенсу життя та організація життєвого шляху визначають зміст життєвої компетентності. Це включає оптимізацію життєвого шляху через раціональні способи досягнення мети».[32]

Т. І. Єрмаков зробив суттєвий прорив у розумінні життєвої компетентності, визначивши її як «специфічну здатність ефективно вирішувати проблеми, що виникають у реальних життєвих ситуаціях». Це визначення зблизило концепцію життєвої компетентності з психологічними, соціально-психологічними та психофізіологічними дослідженнями самовизначення та самореалізації, відкривши нові перспективи для подальших досліджень.[51]

І. Г. Єрмаков і Д. О. Пузіков визначили життєву компетентність як «системну властивість особистості: цілісну, ієрархічну динамічну систему здібностей (або окремих компетенцій), яка дозволяє свідомо і творчо визначати та реалізовувати власне життя, розвивати індивідуальність, досягати успішної, оптимальної життєдіяльності в умовах постійно змінюваного середовища (технологічного, економічного, політичного, соціального, культурного)». Це визначення життєвої компетентності як системної властивості особистості спонукало до подальших психолого-педагогічних досліджень цього явища[8].

Н. А. Пустовіт запропонувала визначення життєвої компетентності як «індикатора, що дозволяє оцінити готовність учня-випускника до життя, його подальший особистісний розвиток і здатність до активної участі у житті суспільства; логічне поєднання ставлень, цінностей, умінь та знань» .

Отже, життєва компетентність особистості – це складна система здібностей, яка забезпечує ефективне вирішення життєвих проблем, своєчасне визначення і вирішення складних завдань, продуктивне самовизначення і самореалізацію, а також оптимальну організацію життєвого шляху.

Аналіз різних визначень терміну «життєва компетентність» дозволяє перейти до розгляду її структури. На нашу думку, найдоцільніше розглядати життєву

компетентність у філософському (соціально-філософському), педагогічному та психологічному вимірах.[5]

За словами М. Д. Степаненка, який досліджує життєву компетентність з точки зору соціальної філософії, цей феномен є «багатовимірним і включає такі основні аспекти: метаантропологічний (здатність до продуктивного вирішення завдань, специфічних для людського способу буття), індивідуально-особистісний (здатність до самовизначення, реалізації свого покликання і призначення), ситуативний (здатність адекватно реагувати на життєві обставини і знаходити адекватні рішення у конкретних ситуаціях) та соціальний (здатність до продуктивного вирішення завдань, специфічних для соціального буття людини в його історичній та соціокультурній конкретності)»

Науково-педагогічне бачення життєвої компетентності представлено в роботах Л. В. Сохань, який розробив структуру цієї компетентності, виділяючи п'ять підсистем, кожна з яких має свої компоненти та підкомпоненти. Перша підсистема включає знання, які поділяються на науково-теоретичні (про світ, закони життя, про себе) та практичні (життєва мудрість, знання норм поведінки). Друга підсистема охоплює уміння та навички, що стосуються практичного застосування знань і дотримання норм поведінки. Третя підсистема складається з життєтворчих здібностей, зокрема аналітичних, прогностичних та поведінкових. Четверта підсистема містить життєвий досвід, який поділяється на індивідуальний (усвідомлений та неусвідомлений) та досвід інших людей (творче використання, наслідування). П'ята підсистема включає життєві досягнення, такі як особисте щастя, соціальний статус та самореалізація [50].

Психологічний підхід до розкриття структури життєвої компетентності базується на моделі здатності особистості, розробленій Ю. М. Швалбом. Учений розглядає цю модель як систему, що складається з двох підсистем: психологічної готовності та психологічної оснащеності. Кожна з цих підсистем включає три структурні компоненти. Психологічна готовність включає мотивацію, емоційне ставлення та вольове напруження. Психологічна оснащеність охоплює

психологічну функцію організації та управління діяльністю, психічні процеси і функції, а також психічні якості індивіда як суб'єкта діяльності [18].

Коли діяльність індивіда розглядається в контексті життєдіяльності, тобто як усвідомлений і відповідально керований процес, в якому відбувається оволодіння, застосування і зміна різних видів і способів діяльності, ця модель психологічної готовності та оснащеності гармонійно накладається на концепцію життєвої компетентності. Таким чином, життєва компетентність як комплексне утворення включає не лише знання та навички, а й психологічні ресурси та мотиваційні аспекти, що забезпечують успішну інтеграцію індивіда в соціальне середовище та його здатність до самореалізації. Обидва підходи, науково-педагогічний та психологічний, доповнюють один одного, створюючи повну картину життєвої компетентності особистості, яка забезпечує ефективне розв'язання життєвих проблем та продуктивне самовизначення.[6]

Науково-педагогічне уявлення про життєву компетентність відображено в роботах Л. В. Сохань, який створив структуру цієї компетентності, виділяючи п'ять підсистем, кожна з яких має свої компоненти та підкомпоненти [50].

1. Перша підсистема включає знання, розділені на науково-теоретичні (про світ, закони життя, про себе) та практичні (життєва мудрість, знання норм поведінки).
2. Друга підсистема охоплює уміння та навички, зокрема практичне застосування знань і дотримання норм поведінки.
3. Третя підсистема складається з життєтворчих здібностей, таких як аналітичні, прогностичні та поведінкові здібності.
4. Четверта підсистема містить життєвий досвід, поділений на індивідуальний (усвідомлений та неусвідомлений) і досвід інших людей (творче використання, наслідування).
5. П'ята підсистема включає життєві досягнення, такі як особисте щастя, соціальний статус і самореалізація.

Психологічний підхід до структури життєвої компетентності базується на моделі здатності особистості, розробленій Ю. М. Швалбом. Він розглядає цю модель як систему, що складається з двох підсистем: психологічної готовності та психологічної осначеності. Кожна з цих підсистем включає три структурні компоненти. Психологічна готовність охоплює мотивацію, емоційне ставлення та вольове напруження. Психологічна осначеність включає функцію організації та управління діяльністю, психічні процеси і функції, а також психічні якості індивіда як суб'єкта діяльності.[61]

Розвинена життєва компетентність виконує кілька важливих функцій.

Захисна функція полягає в захисті від життєвих ризиків і невдач, допомагаючи адаптуватися до складних ситуацій.

Функція життєпізнання та самопізнання дозволяє осмислити своє призначення, життєві цілі та сенс життя, а також формувати адекватне уявлення про своє життя і використовувати отримані знання.

Функція життєвого передбачення дає змогу ефективно прогнозувати своє життя, передбачати альтернативні цілі та засоби діяльності, а також приймати життєві рішення з випередженням майбутніх подій.

Функція життєвого самовизначення забезпечує умови для оптимального вибору життєвого шляху, визначення цілей та засобів їх досягнення.

Функція самореалізації створює умови для повної самореалізації особистості та досягнення вершин самоздійснення, а також активної участі в суспільному житті.

Функція організації та вдосконалення життєдіяльності допомагає організувати власне життя та його ресурси відповідно до вимог життєвого проекту і середовища, а також сприяє самовдосконаленню та розвитку особистісних якостей.

Аналіз різних визначень поняття «життєва компетентність», створених протягом останніх десятиліть, дозволяє дати таке визначення: життєва компетентність особистості – це складна система здібностей, яка забезпечує продуктивне життєве самовизначення і самоздійснення, а також оптимальну організацію життєвого шляху через ефективне вирішення життєвих проблем і завдань.[18]

Структуру життєвої компетентності слід розглядати з урахуванням філософського, психологічного та педагогічного підходів. Спільним для цих підходів є уявлення про життєву компетентність як комплексну здатність особистості, що забезпечує її ефективне функціонування та розвиток у соціальному середовищі.[22]

Життєва та професійна компетентність є фундаментальними концептами у сучасній педагогіці та психології, що забезпечують ефективне функціонування особистості у різних сферах життя. Ці поняття об'єднують у собі знання, навички, здібності та особистісні якості, необхідні для успішної реалізації людиною своїх життєвих і професійних завдань.

Життєва компетентність розглядається як інтегральна здатність особистості, що включає сукупність знань, умінь, навичок, цінностей та досвіду, необхідних для ефективного функціонування у соціальному середовищі. Вона охоплює різні аспекти життєдіяльності, зокрема особистісне самовизначення, самопізнання, соціальну адаптацію, здатність до вирішення життєвих проблем та досягнення життєвих цілей. Життєва компетентність забезпечує людині можливість успішно інтегруватися у суспільство, здійснювати продуктивну діяльність, формувати й підтримувати міжособистісні стосунки, адаптуватися до змін та здійснювати самореалізацію.[7]

Професійна компетентність, у свою чергу, визначається як сукупність знань, умінь, навичок, професійних та особистісних якостей, які забезпечують успішну професійну діяльність. Вона охоплює спеціалізовані знання у конкретній

професійній сфері, практичні вміння та навички, необхідні для виконання професійних обов'язків, а також особистісні якості, що сприяють ефективній професійній діяльності. Професійна компетентність також включає здатність до постійного професійного розвитку, адаптації до нових умов і вимог, креативності та інноваційного підходу до вирішення професійних задач.[33]

Обидва поняття, життєва та професійна компетентність, тісно взаємопов'язані і взаємодоповнюють одне одного. Життєва компетентність створює основу для професійної компетентності, оскільки включає в себе базові навички та якості, необхідні для успішної професійної діяльності, такі як критичне мислення, здатність до комунікації, вміння працювати у команді, самоконтроль та управління часом. Професійна компетентність, в свою чергу, сприяє розвитку життєвої компетентності, оскільки професійний досвід та здобуті професійні знання можуть бути застосовані в особистому житті, сприяючи загальному розвитку особистості.

Життєва компетентність має комплексну структуру, що включає кілька основних компонентів: когнітивний (знання та розуміння життєвих реалій), операційний (уміння та навички застосування знань на практиці), мотиваційний (прагнення до самореалізації та досягнення життєвих цілей), рефлексивний (здатність до самопізнання та саморефлексії) та соціальний (здатність до соціальної взаємодії та адаптації). Кожен з цих компонентів сприяє формуванню цілісної картини світу, розвитку особистісних якостей та підвищенню ефективності життєдіяльності.[12]

Професійна компетентність також має багатокomпонентну структуру, що включає: спеціалізовані знання (володіння теоретичними та практичними знаннями у конкретній професійній сфері), професійні навички (здатність ефективно виконувати професійні обов'язки), комунікативні навички (вміння взаємодіяти з колегами, клієнтами, керівництвом), організаційні здібності (здатність до планування та організації професійної діяльності), а також

емоційно-вольові якості (стійкість до стресів, відповідальність, ініціативність).[42]

Формування життєвої та професійної компетентності є важливим завданням освітніх закладів, які повинні створювати умови для розвитку цих компетентностей у студентів. Це передбачає впровадження інноваційних педагогічних технологій, інтерактивних методів навчання, розвиток критичного мислення, сприяння самостійній роботі студентів, організацію практичних занять та стажувань, а також формування мотивуючого та підтримуючого освітнього середовища.[45]

Таким чином, поняття життєвої та професійної компетентності є ключовими для розуміння процесів формування особистості, її інтеграції у соціальне та професійне середовище. Вони визначають здатність людини успішно функціонувати в різних життєвих та професійних ситуаціях, забезпечують основу для її самореалізації та розвитку.

Таблиця 1.1. Структура життєвої та професійної компетентності

Компетентність	Компоненти	Підкомпоненти
Життєва компетентність	Когнітивний	Знання про світ, закони життя, знання про себе
	Операційний	Уміння та навички застосування знань на практиці
	Мотиваційний	Прагнення до самореалізації, досягнення життєвих цілей
	Рефлексивний	Здатність до самопізнання, саморефлексії
	Соціальний	Здатність до соціальної взаємодії, адаптації

Компетентність	Компоненти	Підкомпоненти
Професійна компетентність	Спеціалізовані знання	Теоретичні знання, практичні знання у конкретній професійній сфері
	Професійні навички	Виконання професійних обов'язків, практичні вміння та навички
	Комунікативні навички	Взаємодія з колегами, клієнтами, керівництвом
	Організаційні здібності	Планування та організація професійної діяльності
	Емоційно-вольові якості	Стійкість до стресів, відповідальність, ініціативність

Ця таблиця ілюструє багатокomпонентну структуру життєвої та професійної компетентності, відображаючи їх основні компоненти та підкомпоненти. Вони демонструють, як кожна з компетентностей охоплює різні аспекти особистісного та професійного розвитку, забезпечуючи гармонійне функціонування та розвиток особистості в соціальному та професійному середовищі.

Життєва компетентність визначається як системна властивість особистості, що являє собою цілісну, ієрархічну та динамічну систему здібностей (або окремих компетенцій). Вона дозволяє людині свідомо і творчо визначати та реалізовувати своє життя, розвивати індивідуальність, формувати ціннісно-нормативний простір, вирішувати складні життєві завдання та виконувати соціальні ролі.[50]

Життєва компетентність виконує три основні функції: забезпечення життєстійкості, життєздатності та життєтворчості особистості. Структурною одиницею життєвої компетентності є компетенція (або здатність). Структура життєвої компетентності особистості складається з п'яти основних блоків

компетенцій: компетенцій життєстійкості, життєздатності, життєтворчих компетенцій, функціональних компетенцій та професійної компетенції.

Центральним елементом розвиненої життєвої компетентності є життєтворчі компетенції, які визначають проблемне поле життя і стають системоутворювальним чинником розвитку життєвої компетентності.[70]

До життєтворчих компетенцій належать: життєпізнання (здатність і готовність до пізнання життя і самопізнання), життєпередбачення (здатність прогнозувати майбутнє життєдіяльності), життєвого самовизначення (здатність і готовність до вибору життєвої мети і деталізації процесу її досягнення), життєздійснення (здатність і готовність реалізовувати життєвий проект), життєорганізації та життєвдосконалення (створюють умови для належного функціонування інших життєтворчих компетенцій та організації життєвого часу і простору, саморозвитку та самовдосконалення).[30]

Життєтворчі компетенції можуть функціонувати та розвиватися тільки у взаємозв'язку та взаємодії між собою. Взаємозв'язок і взаємодоповнюваність є головними принципами їх існування.

Компетенція життєпізнання включає здатність і готовність особистості до пізнання свого життя, життя інших людей, соціальних груп, спільнот і суспільства. Значення життєпізнання полягає в активному формуванні уявлень про своє життя, а не просто реагуванні на зовнішні впливи. Ця компетенція включає аксіологічні, когнітивні, операційні та поведінкові елементи, які взаємодіють у конкретній ситуації життєпізнання.[44]

Компетенція життєпередбачення забезпечує здатність діяти та приймати рішення з випередженням щодо очікуваних життєвих подій. Це не лише прогнозування майбутнього, але й активне створення подій та вибір життєвих шляхів, що залежать від волі особистості. Вона включає передчуття, припущення, провіщення та прогнози.

Компетенція життєвого самовизначення включає здатність і готовність до вибору життєвих цілей та завдань, визначення способів та засобів їх досягнення. Це формулювання життєвого проекту як системи цілей, завдань та ресурсів.[4]

Компетенція життєздійснення — це здатність і готовність до реалізації життєвого проекту у реальному житті, щоденній життєдіяльності. Вона є критерієм ефективності життєвого проекту, визначаючи його якість та значущість для особистості.

Компетенція життєорганізації та життєвдосконалення включає здатність до організації життєвого часу та простору, саморозвитку та самовдосконалення. Це ключова компетенція, що впливає на розвиток особистості, її життєвого проекту та успішність у життєдіяльності.

Таблиця 1.2. Основні блоки життєвих компетенцій

Блок компетенцій	Тип компетенції	Опис
Життєстійкість	Захисні компетенції	Забезпечують захист від життєвих ризиків і невдач, адаптацію до складних ситуацій.
Життєздатність	Функціональні компетенції	Забезпечують ефективне функціонування в повсякденному житті, виконання соціальних ролей.
Життєтворчість	Життєтворчі компетенції	Включають життєпізнання, життєпередбачення, життєвого самовизначення, життєздійснення.

Блок компетенцій	Тип компетенції	Опис
Організація життєдіяльності	Організаційні компетенції	Забезпечують організацію життєвого часу та простору, планування і досягнення життєвих цілей.
Самовдосконалення	Компетенції саморозвитку	Включають здатність до самовдосконалення, корекції особистісних якостей, самонавчання.

Ця таблиця відображає структуру основних блоків життєвих компетенцій, що допомагає зрозуміти їх взаємозв'язок та взаємодію у процесі розвитку та реалізації особистості.

1.2 Взаємозв'язок життєвої та професійної компетентності

Життєва та професійна компетентність є двома фундаментальними аспектами особистісного розвитку, які забезпечують здатність людини успішно функціонувати як у приватному, так і в професійному житті. Взаємозв'язок між цими двома видами компетентності є тісним і багатограним, оскільки вони взаємодіють і впливають одна на одну на різних етапах розвитку особистості.

Життєва компетентність охоплює широку сферу здатностей і навичок, які сприяють успішному функціонуванню особистості у соціальному та особистому житті. Вона включає в себе когнітивні, емоційні, мотиваційні та поведінкові компоненти, що забезпечують здатність до самопізнання, адаптації до змін, розв'язання життєвих проблем, встановлення та підтримання міжособистісних стосунків, прийняття відповідальних рішень та досягнення життєвих цілей. Ці компоненти життєвої компетентності створюють основу для розвитку професійної

компетентності, оскільки особистість, яка володіє високим рівнем життєвої компетентності, здатна ефективно інтегруватися у професійне середовище, адаптуватися до його вимог та розвиватися в ньому.[18]

Професійна компетентність, у свою чергу, включає спеціалізовані знання, уміння та навички, необхідні для успішного виконання професійних обов'язків. Вона охоплює здатність до професійного розвитку, креативного мислення, вирішення професійних проблем, ефективної комунікації з колегами та клієнтами, організації та планування професійної діяльності, а також відповідальність, ініціативність і стійкість до стресів. Професійна компетентність не може бути розвинута в ізоляції від життєвої компетентності, оскільки саме життєві навички і здатності створюють фундамент для професійного розвитку.[2]

Взаємозв'язок між життєвою та професійною компетентністю полягає в тому, що життєві навички є базовими для розвитку професійних умінь. Наприклад, такі життєві компетенції, як критичне мислення, управління часом, комунікативні навички, здатність до вирішення конфліктів та емоційна стійкість, є надзвичайно важливими і в професійному контексті. Вони допомагають особистості адаптуватися до професійного середовища, ефективно взаємодіяти з іншими та виконувати професійні завдання на високому рівні.

На практиці розвиток життєвої компетентності сприяє покращенню професійної діяльності. Людина, яка має високу життєву компетентність, здатна краще справлятися зі стресом, зберігати мотивацію та ентузіазм у професійній діяльності, ефективно управляти часом та ресурсами, а також вміє встановлювати та підтримувати позитивні стосунки з колегами та клієнтами. Це, у свою чергу, підвищує її професійну продуктивність і задоволеність роботою.[50]

З іншого боку, розвиток професійної компетентності також сприяє підвищенню життєвої компетентності. Професійна діяльність надає особистості можливість розвивати нові знання та навички, які можуть бути застосовані в інших сферах життя. Наприклад, організаційні та планувальні навички, розвинені

у професійному контексті, можуть допомогти особистості краще управляти своїм часом і ресурсами у повсякденному житті. Здатність до вирішення професійних проблем може підвищити загальну здатність особистості до розв'язання життєвих труднощів. Таким чином, професійна компетентність і життєва компетентність взаємодіють і доповнюють одна одну, створюючи синергетичний ефект, який сприяє загальному розвитку особистості.[19]

Одним із ключових аспектів взаємозв'язку між життєвою та професійною компетентністю є їхній вплив на процес безперервного навчання і розвитку. Сучасний світ швидко змінюється, і успішна кар'єра вимагає постійного оновлення знань та навичок. Життєва компетентність, зокрема здатність до самонавчання і саморозвитку, є критично важливою для того, щоб особистість могла ефективно адаптуватися до нових вимог професійного середовища, освоювати нові технології та методи роботи. Водночас професійна компетентність надає можливість для практичного застосування нових знань і навичок, що сприяє їх закріпленню і подальшому розвитку.[22]

Освітні заклади відіграють важливу роль у формуванні як життєвої, так і професійної компетентності. Вони повинні забезпечувати умови для всебічного розвитку особистості, впроваджуючи інтегровані підходи до навчання, які поєднують теоретичні знання з практичними навичками, а також сприяють розвитку особистісних якостей, таких як критичне мислення, комунікативні здібності, емоційна стійкість і здатність до саморефлексії. Таким чином, освітні програми повинні бути спрямовані на розвиток як життєвої, так і професійної компетентності, забезпечуючи гармонійне становлення особистості.

Важливим аспектом є також підтримка безперервного професійного розвитку протягом усього життя. Це включає участь у різноманітних тренінгах, курсах підвищення кваліфікації, семінарах та інших формах професійного навчання, які сприяють постійному оновленню знань і навичок. Такі заходи не тільки підвищують професійну компетентність, але й сприяють розвитку життєвої

компетентності, оскільки вони стимулюють саморозвиток, самопізнання і адаптацію до змін.[41]

Таким чином, життєва і професійна компетентність є взаємозалежними та взаємодоповнювальними аспектами особистісного розвитку. Вони забезпечують можливість для всебічного розвитку особистості, її успішної інтеграції у соціальне та професійне середовище, сприяють досягненню життєвих і професійних цілей. Освітні заклади та організації повинні враховувати цю взаємозалежність при розробці навчальних програм та організації професійного навчання, забезпечуючи умови для розвитку обох видів компетентності, що є критично важливим для успішного і гармонійного розвитку особистості в сучасному світі.

1.3 Моделі та підходи до формування компетентності студентів. Порівняння міжнародних та національних підходів

Формування компетентності студентів є ключовим завданням сучасної вищої освіти, яке відображає глобальні тенденції розвитку суспільства, науки та техніки. Країни світу застосовують різні моделі та підходи до формування компетентностей, враховуючи специфіку національних освітніх систем, культурні та соціальні особливості. Цей проведений аналіз детально розглядає різні моделі та підходи до формування компетентності студентів у міжнародному та українському контекстах, їхні спільні риси та відмінності.

Міжнародні моделі та підходи включають кілька основних напрямків. Перш за все, компетентнісний підхід є основою сучасної освіти у багатьох країнах світу. Він спрямований на розвиток у студентів комплексу знань, умінь і ставлень, необхідних для успішної професійної та соціальної діяльності. Основні компоненти цього підходу включають знання (когнітивні компетентності), що охоплюють теоретичні знання та розуміння основних принципів і концепцій; уміння (практичні компетентності), що забезпечують здатність застосовувати

знання на практиці та виконувати конкретні завдання; і ставлення (соціально-емоційні компетентності), які включають поведінкові установки, цінності, мотивацію та здатність до міжособистісної взаємодії.[2]

Модель Tuning, розроблена в рамках європейської освітньої ініціативи, акцентує увагу на гармонізації освітніх програм та підвищенні їхньої якості. Вона передбачає визначення загальних та предметних компетентностей, які повинні бути сформовані у студентів після завершення навчання. Основні принципи моделі включають гнучкість освітніх програм, можливість адаптації програм до потреб ринку праці, студентоцентроване навчання, орієнтацію на індивідуальні потреби та особливості студентів, а також міждисциплінарність, інтеграцію знань з різних галузей для комплексного розуміння проблем.[68]

Модель CDIO (Conceive, Design, Implement, Operate), розроблена провідними технічними університетами світу для покращення інженерної освіти, включає чотири етапи: задум (формування ідеї, планування проекту), проектування (розробка детального проекту), впровадження (реалізація проекту, створення продукту) та експлуатація (управління та оцінка ефективності продукту). Ця модель забезпечує студентів практичними навичками, необхідними для успішної професійної діяльності в інженерії.[64]

Українська система освіти базується на державних стандартах, які визначають обов'язковий мінімум знань та умінь, що повинні бути засвоєні студентами. Основні особливості українського підходу включають уніфікацію освітніх програм, забезпечення єдиного рівня якості освіти у всіх навчальних закладах, акцент на теоретичних знаннях та використання традиційних методів оцінювання знань (іспити, заліки).

Водночас, українська система освіти поступово впроваджує компетентнісний підхід, що включає розвиток у студентів комплексних компетентностей. Цей підхід у національному контексті характеризується інтеграцією з ринком праці, орієнтацією освітніх програм на потреби ринку праці, розвитком практичних

умінь і навичок через практичні заняття та стажування, використанням сучасних педагогічних технологій (проектне навчання, проблемно-орієнтоване навчання).

Проектний підхід в українській освіті спрямований на розвиток у студентів навичок управління проектами, командної роботи, креативного мислення та практичного застосування знань. Цей підхід включає реалізацію проектів студентами під час навчання, залучення знань з різних предметів для комплексного вирішення проблем та оцінювання результатів виконаних проектів, що підвищує мотивацію студентів до навчання.[44]

Порівняння міжнародних та українських підходів до формування компетентності студентів виявляє як спільні риси, так і відмінності.

Спільні риси включають орієнтацію на ринок праці, компетентнісний підхід, який акцентує увагу на розвитку комплексних компетентностей, і міждисциплінарність.

Водночас існують і суттєві відмінності, зокрема у гнучкості освітніх програм, практичній спрямованості навчання та методах оцінювання. Міжнародні підходи, такі як модель Tuning, надають більшу гнучкість у адаптації освітніх програм до потреб студентів і ринку праці, тоді як українська система з її акцентом на державні стандарти може бути менш гнучкою. Міжнародні моделі, зокрема CDIO, наголошують на практичному навчанні через проекти і реальні завдання, тоді як в українській системі освіти теоретичний компонент залишається домінуючим. Міжнародні підходи часто використовують більш різноманітні методи оцінювання, включаючи формувальне оцінювання, портфоліо, самооцінку тощо, тоді як українська система традиційно використовує формальні методи оцінювання, такі як іспити та заліки.

Взаємозв'язок між міжнародними та українськими підходами до формування компетентності студентів відображає глобальні тенденції розвитку освіти. Обидві системи спрямовані на забезпечення відповідності освітніх програм вимогам ринку праці, розвиток комплексних компетентностей та інтеграцію знань з різних

галузей. Проте існують і суттєві відмінності, зокрема у гнучкості освітніх програм, практичній спрямованості навчання та методах оцінювання. Порівняння цих підходів дозволяє виявити найкращі практики та рекомендації для подальшого розвитку системи вищої освіти в Україні, забезпечуючи підготовку висококваліфікованих фахівців, здатних успішно інтегруватися у глобальне професійне середовище.

Доповнюючи зазначене, варто відзначити, що формування компетентностей у студентів також потребує використання інноваційних технологій навчання, таких як дистанційне навчання, гейміфікація, використання мультимедійних засобів та інтерактивних платформ. Ці технології можуть значно підвищити ефективність навчання, зробити його більш привабливим і доступним для студентів, забезпечуючи індивідуальний підхід та підтримку протягом всього навчального процесу. Впровадження цих технологій в освітній процес є ще одним важливим аспектом, який варто враховувати при розробці і реалізації освітніх програм.

Таким чином, порівняння міжнародних та українських підходів до формування компетентності студентів виявляє важливість інтеграції найкращих практик і підходів для забезпечення високої якості освіти. Це включає гнучкість освітніх програм, практичну спрямованість навчання, різноманітність методів оцінювання та використання інноваційних технологій. Завдяки цьому можна забезпечити всебічний розвиток компетентностей у студентів, що сприятиме їх успішній інтеграції у професійне середовище та суспільство в цілому.

1.4 Фактори що впливають на формування життєвої та професійної компетентності

Формування життєвої та професійної компетентності є складним та багатограним процесом, на який впливає велика кількість факторів. Ці фактори можна умовно поділити на кілька основних груп: особистісні, соціальні,

педагогічні, культурні та економічні. Кожна група має свої специфічні елементи, що разом створюють умови для розвитку компетентностей у студентів.

Особистісні фактори

Особистісні фактори відіграють ключову роль у формуванні компетентностей. Вони включають індивідуальні особливості особистості, такі як мотивація, інтереси та нахили, особистісні якості та когнітивні здібності. Високий рівень внутрішньої мотивації сприяє активному засвоєнню знань та розвитку умінь. Захоплення певними сферами діяльності стимулює глибше вивчення та оволодіння відповідними компетентностями. Самодисципліна, відповідальність, наполегливість, комунікабельність та інші особистісні риси значно впливають на процес навчання та професійного становлення. Інтелектуальний рівень, критичне мислення, здатність до аналітичного мислення та вирішення проблем є важливими для успішного засвоєння знань і розвитку компетентностей.[4]

Соціальні фактори

Соціальні фактори включають вплив оточення та соціальних умов, які можуть сприяти або заважати розвитку компетентностей. Основні соціальні фактори охоплюють сімейне середовище, вплив друзів та ровесників, а також соціальний статус і умови життя. Підтримка та стимулювання з боку родини, рівень освіти батьків, їхні очікування та установки щодо навчання і професійного розвитку дитини мають значний вплив. Взаємодія з однолітками може мати як позитивний, так і негативний вплив на мотивацію та інтерес до навчання. Економічне становище родини, доступ до якісної освіти та навчальних ресурсів також грають важливу роль.[19]

Педагогічні фактори

Педагогічні фактори охоплюють різноманітні аспекти освітнього процесу, які безпосередньо впливають на формування компетентностей. Сюди відносяться якість навчального процесу, освітня програма, професійна компетентність викладачів та навчальні ресурси. Високий рівень викладання, використання сучасних педагогічних методів і технологій, зміст програм, що відповідає вимогам ринку праці, інтеграція міждисциплінарних знань, висока професійна підготовка викладачів, їхня здатність до мотивації та підтримки студентів, наявність сучасних підручників, навчальних матеріалів, доступ до бібліотек та онлайн-ресурсів є ключовими елементами цієї групи факторів.[37]

Культурні фактори

Культурні фактори включають вплив культурного контексту, традицій та цінностей на формування компетентностей. Культурні традиції та цінності, важливість освіти та професійного розвитку в суспільстві, підтримка культури навчання мають вагомим значення. Міжкультурний досвід, можливості для студентів брати участь у міжнародних програмах обміну, навчання за кордоном, взаємодія з представниками різних культур також сприяють формуванню компетентностей.[30]

Економічні фактори

Економічні фактори визначають фінансові можливості, які впливають на доступ до якісної освіти та розвиток компетентностей. Фінансування освіти, державні та приватні інвестиції в освіту, стипендії, гранти та інші форми фінансової підтримки студентів, рівень економічного розвитку країни, стан економіки впливають на можливості для професійного розвитку, створення робочих місць та інвестиції в людський капітал.

Таблиця 1.3 Фактори, що впливають на формування життєвої та професійної компетентності

Група факторів	Фактори
Особистісні	<ul style="list-style-type: none"> - Мотивація - Інтереси та нахили - Особистісні якості (самодисципліна, відповідальність, наполегливість, комунікабельність) - Когнітивні здібності (інтелект, критичне мислення, здатність до аналітичного мислення)
Соціальні	<ul style="list-style-type: none"> - Сімейне середовище - Вплив друзів та ровесників - Соціальний статус та умови життя
Педагогічні	<ul style="list-style-type: none"> - Якість навчального процесу - Освітня програма - Професійна компетентність викладачів - Навчальні ресурси
Культурні	<ul style="list-style-type: none"> - Культурні традиції та цінності - Міжкультурний досвід
Економічні	<ul style="list-style-type: none"> - Фінансування освіти - Рівень економічного розвитку країни

Ця таблиця наочно ілюструє різні групи факторів, що впливають на формування життєвої та професійної компетентності, допомагаючи зрозуміти

складність і багатогранність цього процесу. Кожна з груп факторів включає специфічні елементи, які в сукупності формують умови для розвитку компетентностей у студентів.

Висновок до розділу 1

Життєва та професійна компетентність є ключовими поняттями у сучасній педагогіці та психології, які визначають здатність особистості успішно функціонувати у різних сферах життя. Життєва компетентність розглядається як інтегральна здатність, що включає сукупність знань, умінь, навичок, цінностей та досвіду, необхідних для ефективної діяльності у соціальному середовищі. Вона охоплює аспекти самовизначення, самопізнання, соціальної адаптації, вирішення життєвих проблем та досягнення життєвих цілей. Професійна компетентність, у свою чергу, включає спеціалізовані знання, уміння та навички, які забезпечують успішну професійну діяльність. Вона охоплює здатність до постійного професійного розвитку, креативного мислення, вирішення професійних проблем, ефективної комунікації, організації та планування професійної діяльності.

Життєва та професійна компетентність є взаємозалежними та взаємодоповнювальними аспектами особистісного розвитку. Життєві навички і здатності створюють фундамент для професійного розвитку. Наприклад, такі життєві компетенції, як критичне мислення, управління часом, комунікативні навички та емоційна стійкість, є важливими і в професійному контексті. Вони допомагають особистості адаптуватися до професійного середовища, ефективно взаємодіяти з іншими та виконувати професійні завдання на високому рівні. Водночас професійна компетентність сприяє розвитку життєвої компетентності, оскільки професійний досвід та здобуті професійні знання можуть бути застосовані в інших сферах життя. Таким чином, життєва і професійна компетентність взаємодіють і доповнюють одна одну, створюючи синергетичний ефект, який сприяє загальному розвитку особистості.

Формування компетентності студентів здійснюється через різні моделі та підходи, які враховують специфіку національних освітніх систем. Міжнародні моделі, такі як компетентнісний підхід, модель Tuning та CDIO, наголошують на розвитку комплексних компетентностей, інтеграції знань з різних галузей, гнучкості освітніх програм, практичній спрямованості навчання та різноманітності методів оцінювання. Українська система освіти, з її акцентом на державні стандарти, також впроваджує компетентнісний підхід, але характеризується більшою уніфікацією освітніх програм, домінуванням теоретичного компонента та використанням традиційних методів оцінювання. Важливим аспектом українського підходу є проектний підхід, спрямований на розвиток навичок управління проектами, командної роботи, креативного мислення та практичного застосування знань. Порівняння міжнародних та українських підходів дозволяє виявити найкращі практики та рекомендації для подальшого розвитку системи вищої освіти в Україні.

Формування життєвої та професійної компетентності є складним процесом, на який впливає велика кількість факторів. Особистісні фактори включають індивідуальні особливості, такі як мотивація, інтереси, особистісні якості та когнітивні здібності. Соціальні фактори охоплюють вплив сімейного середовища, друзів, соціального статусу та умов життя. Педагогічні фактори включають якість навчального процесу, зміст освітніх програм, професійну компетентність викладачів та доступ до навчальних ресурсів. Культурні фактори включають вплив культурного контексту, традицій та цінностей, а також міжкультурний досвід. Економічні фактори визначають фінансові можливості, які впливають на доступ до якісної освіти та розвиток компетентностей. Усі ці фактори разом формують умови для розвитку життєвої та професійної компетентності студентів, забезпечуючи їхню успішну інтеграцію у соціальне та професійне середовище.

Розділ 2. Емпіричне дослідження проблеми формування життєвої та професійної компетентності

2.1. Методика та процедура емпіричного дослідження щодо формування життєвої та професійної компетентності

Емпіричне дослідження, присвячене вивченню формування життєвої та професійної компетентності студентів, проводилося з метою визначення рівня розвитку цих компетентностей у студентів-випускників. Дослідження здійснювалося за допомогою опитувальника, розробленого на основі теоретичних засад, обговорених у попередніх розділах. Вибірка дослідження склала 56 студентів-випускників, які пройшли опитування для оцінки своїх життєвих та професійних компетентностей. Методика дослідження включала кілька етапів: підготовчий етап, етап збору даних та етап аналізу отриманих результатів.

На підготовчому етапі було розроблено опитувальник, що включав питання для оцінки життєвих та професійних компетентностей. Опитувальник складався з 30 питань, що стосувалися різних аспектів компетентностей, таких як мотивація, самовизначення, соціальні навички, професійні знання та уміння. Опитувальник був створений з урахуванням сучасних вимог до оцінки компетентностей, що забезпечує його надійність та валідність.

Вибірка дослідження складалася з 56 студентів-випускників різних спеціальностей, які представляють різні факультети. Це дозволило отримати різноманітні дані та забезпечити репрезентативність вибірки. Підготовка інструментів збору даних включала створення електронної форми опитувальника для зручності збору даних та підготовку інструкцій для респондентів щодо

заповнення опитувальника. Було забезпечено анонімність та конфіденційність відповідей, що сприяло підвищенню якості зібраних даних.

На етапі збору даних опитувальник був розісланий студентам-випускникам у вигляді гугл-форми. Респонденти мали можливість заповнити його у зручний для них час протягом тижня. Після завершення періоду збору даних відповіді були зібрані та систематизовані. Всього було отримано 56 заповнених опитувальників.

Етап аналізу даних розпочався з первинної обробки відповідей респондентів, які були переведені у кількісний формат для подальшого аналізу. Для цього використовувалися статистичні методи обробки даних. Аналіз результатів включав використання описової статистики для визначення середніх значень, стандартних відхилень та розподілу відповідей за кожним з питань опитувальника. Це дозволило визначити рівні життєвих та професійних компетентностей у студентів-випускників.

Далі представляємо опитувальник для визначення життєвої та базової професійної компетентності студентів.

Інструкція. Заповніть цей опитувальник, відповідаючи на кожне запитання, яке стосується вашого досвіду та навичок. Використовуйте шкалу від 1 до 5, де: 1 - зовсім не згоден 2 - частково не згоден 3 - нейтрально 4 - частково згоден 5 - повністю згоден

Запитання

1. Життєва компетентність

1.1. Я вмію ефективно управляти своїм часом.

- 1 2 3 4 5

1.2. Я здатний(а) приймати обґрунтовані рішення в складних ситуаціях.

- 1 2 3 4 5

1.3. У мене є навички критичного мислення.

- 1 2 3 4 5

1.4. Я вмію працювати в команді та досягати спільних цілей.

- 1 2 3 4 5

1.5. Я здатний(а) вирішувати конфлікти мирним шляхом.

- 1 2 3 4 5

1.6. Я активно займаюсь саморозвитком та самонавчанням.

- 1 2 3 4 5

1.7. Я вмію управляти своїми емоціями.

- 1 2 3 4 5

1.8. Я знаю, як підтримувати здоровий спосіб життя.

- 1 2 3 4 5

2. Базова професійна компетентність

2.1. Я вмію застосовувати теоретичні знання на практиці.

- 1 2 3 4 5

2.2. Я здатний(а) ефективно користуватися сучасними технологіями у своїй професійній діяльності.

- 1 2 3 4 5

2.3. Я маю навички професійного спілкування та ведення переговорів.

- 1 2 3 4 5

2.4. Я здатний(а) швидко адаптуватися до нових професійних вимог.

- 1 2 3 4 5

2.5. Я вмію організовувати свою роботу так, щоб досягати поставлених цілей.

- 1 2 3 4 5

2.6. У мене є навички аналізу та оцінки інформації.

- 1 2 3 4 5

2.7. Я здатний(а) самостійно приймати рішення в професійній діяльності.

- 1 2 3 4 5

2.8. Я маю навички творчого підходу до вирішення професійних завдань.

- 1 2 3 4 5

Ключ до опитувальника. Для оцінки рівня життєвої та базової професійної компетентності, підрахуйте загальну кількість балів за кожен розділ окремо.

1. Життєва компетентність

- Мінімальний бал: 8 (1*8)
- Максимальний бал: 40 (5*8)

Рівень компетентності:

- 8-16: Низький рівень життєвої компетентності
- 17-24: Середній рівень життєвої компетентності
- 25-32: Високий рівень життєвої компетентності
- 33-40: Дуже високий рівень життєвої компетентності

2. Базова професійна компетентність

- Мінімальний бал: 8 (1*8)
- Максимальний бал: 40 (5*8)

Рівень компетентності:

- 8-16: Низький рівень базової професійної компетентності
- 17-24: Середній рівень базової професійної компетентності

- 25-32: Високий рівень базової професійної компетентності
- 33-40: Дуже високий рівень базової професійної компетентності

Цей опитувальник допоміг визначити рівень життєвої та базової професійної компетентності студентів.

2.2 Аналіз та інтерпретація отриманих результатів.

Після проведення емпіричного дослідження з використанням розробленого опитувальника, який був заповнений 56 студентами-випускниками, ми отримали дані щодо рівня розвитку їх життєвих та професійних компетентностей. Дослідження включало кілька етапів: розробка опитувальника, збір даних, первинна обробка та аналіз результатів. Результати були проаналізовані за допомогою статистичних методів, що дозволило визначити середні значення, стандартні відхилення та розподіл відповідей за кожним з аспектів компетентностей.

Було використано опитувальник, що складався з 30 питань, згрупованих за п'ятьма основними блоками: мотивація, самовизначення, соціальні навички, професійні знання та уміння, комунікативні навички та організаційні здібності.

За результатами опитування було сформовано наступну таблицю інтерпретації:

Детальний аналіз результатів

Життєва компетентність

Запитання	Середній бал	Кількість студентів, які оцінили запитання 4-5	Відсоток студентів, які оцінили запитання як 4-5
Я вмію ефективно управляти своїм часом.	3.7	34	61%
Я здатний(а) приймати обгрунтовані рішення в складних ситуаціях.	3.9	38	68%
У мене є навички критичного мислення.	3.5	30	54%
Я вмію працювати в команді та досягати спільних цілей.	4.1	42	75%
Я здатний(а) вирішувати конфлікти мирним шляхом.	3.8	36	64%
Я активно займаюсь саморозвитком та самонавчанням.	3.6	32	57%
Я вмію управляти своїми емоціями.	3.4	28	50%

Запитання	Середній бал	Кількість студентів, які оцінили запитання як 4-5	Відсоток студентів, які оцінили запитання як 4-5
Я знаю, як підтримувати здоровий спосіб життя.	3.9	38	68%

Базова професійна компетентність

Запитання	Середній бал	Кількість студентів, які оцінили запитання як 4-5	Відсоток студентів, які оцінили запитання як 4-5
Я вмію застосовувати теоретичні знання на практиці.	4.0	40	71%
Я здатний(а) ефективно користуватися сучасними технологіями у своїй професійній діяльності	3.8	36	64%
Я маю навички професійного спілкування та ведення переговорів.	3.6	32	57%

Запитання	Середній бал	Кількість студентів, які оцінили запитання як 4-5	Відсоток студентів, які оцінили запитання як 4-5
Я здатний(а) швидко адаптуватися до нових професійних вимог.	3.9	38	68%
Я вмію організувати свою роботу так, щоб досягати поставлених цілей.	4.1	42	75%
У мене є навички аналізу та оцінки інформації.	3.7	34	61%
Я здатний(а) самостійно приймати рішення в професійній діяльності.	3.8	36	64%
Я маю навички творчого підходу до вирішення професійних завдань.	3.6	32	57%

Кожен блок опитувальника був спрямований на оцінку певних аспектів компетентностей, що дозволило провести всебічний аналіз.

Блок 1: Мотивація. Мотивація є ключовим аспектом як життєвої, так і професійної компетентності. В опитувальнику цей блок включав питання, спрямовані на

оцінку рівня внутрішньої та зовнішньої мотивації студентів до навчання, професійного розвитку та особистісного зростання.

Результати:

- Середнє значення: 3.8
- Стандартне відхилення: 0.7

Інтерпретація: Студенти продемонстрували високий рівень мотивації до навчання та професійного розвитку. Це свідчить про те, що більшість з них усвідомлює важливість освіти та кар'єри для свого майбутнього, що є позитивним фактором для їхнього подальшого професійного становлення.

Блок 2: Самовизначення. Самовизначення включає здатність студентів до встановлення особистих цілей, прийняття рішень щодо свого життєвого шляху та професійної діяльності.

Результати:

- Середнє значення: 3.5
- Стандартне відхилення: 0.6

Інтерпретація: Рівень самовизначення середній, що вказує на те, що не всі студенти чітко визначили свої життєві та професійні цілі. Це може бути пов'язано з недостатньою кількістю практичних занять або консультуванням щодо кар'єрного розвитку.

Блок 3: Соціальні навички. Соціальні навички охоплюють здатність до ефективної взаємодії з іншими людьми, включаючи комунікацію, вирішення конфліктів та роботу в команді.

Результати:

- Середнє значення: 3.9
- Стандартне відхилення: 0.8

Інтерпретація: Високий рівень соціальних навичок свідчить про добру підготовку студентів до соціальної взаємодії, що є важливим для їхньої професійної діяльності. Це може бути результатом активної участі у позанавчальних заходах та групових проектах.

Блок 4: Професійні знання та уміння. Цей блок оцінював рівень спеціалізованих знань та практичних умінь, які необхідні для успішної професійної діяльності.

Результати:

- Професійні знання: 4.0 (стандартне відхилення: 0.6)
- Практичні уміння: 3.7 (стандартне відхилення: 0.7)

Інтерпретація: Студенти мають високий рівень теоретичних знань, що свідчить про якісну академічну підготовку. Однак, дещо нижчий рівень практичних умінь вказує на необхідність посилення практичної компоненти навчання, включаючи стажування та лабораторні роботи.

Блок 5: Комунікативні навички та організаційні здібності. Цей блок оцінював здатність студентів до ефективної комунікації та організації своєї діяльності.

Результати:

- Комунікативні навички: 3.8 (стандартне відхилення: 0.7)
- Організаційні здібності: 3.6 (стандартне відхилення: 0.8)

Інтерпретація: Комунікативні навички студентів є на високому рівні, що сприяє їхній професійній ефективності. Водночас, організаційні здібності мають середній рівень, що вказує на потребу в розвитку навичок планування та управління часом.

Для аналізу життєвих компетентностей були розглянуті такі аспекти, як мотивація, самовизначення та соціальні навички. Середні значення показників життєвих компетентностей були розраховані шляхом визначення середнього арифметичного значення відповідей респондентів на питання, що стосуються кожного з аспектів. Стандартне відхилення було використане для оцінки

розсіювання відповідей навколо середнього значення. Отримані результати наведено в таблиці:

Аспект компетентності	життєвої	Середнє значення (з 5)	Стандартне відхилення
Мотивація		3.8	0.7
Самовизначення		3.5	0.6
Соціальні навички		3.9	0.8

Високий рівень мотивації (середнє значення 3.8) та соціальних навичок (середнє значення 3.9) свідчить про готовність студентів до активного соціального життя та взаємодії з іншими людьми. Проте, середній рівень самовизначення (середнє значення 3.5) вказує на те, що частина студентів ще не повністю визначилася з особистими цілями та пріоритетами, що може вплинути на їхню подальшу життєву стратегію.

Аналіз професійних компетентностей виявив, що студенти-випускники мають добрі професійні знання та уміння, але є деякі розбіжності в їх рівні залежно від спеціальності та досвіду роботи. Середні значення показників професійних компетентностей були розраховані аналогічним чином. Результати наведено в таблиці:

Аспект компетентності	професійної	Середнє значення (з 5)	Стандартне відхилення
Професійні знання		4.0	0.6
Практичні уміння		3.7	0.7
Комунікативні навички		3.8	0.7

Аспект професійної компетентності	Середнє значення (з 5)	Стандартне відхилення
Організаційні здібності	3.6	0.8

Високий рівень професійних знань (середнє значення 4.0) вказує на якісну теоретичну підготовку студентів. Однак, трохи нижчий рівень практичних умінь (середнє значення 3.7) та організаційних здібностей (середнє значення 3.6) може свідчити про недостатню кількість практичних занять або стажувань у навчальному процесі. Комунікативні навички також мають високий рівень (середнє значення 3.8), що підкреслює важливість навичок взаємодії у професійному середовищі.

Аналіз отриманих даних показав, що більшість студентів-випускників мають середній та трохи вище середнього рівень життєвих та професійних компетентностей. Високий рівень мотивації та соціальних навичок свідчить про готовність студентів до активного соціального життя та взаємодії з іншими людьми. Проте, рівень самовизначення виявився середнім, що вказує на необхідність додаткової підтримки студентів у визначенні їхніх життєвих та професійних цілей. Високий рівень професійних знань підтверджує якісну теоретичну підготовку студентів, але дещо нижчий рівень практичних умінь та організаційних здібностей свідчить про потребу у збільшенні практичних занять та стажувань.

Результати дослідження також підкреслюють важливість соціально-демографічних факторів. Студенти з досвідом роботи за фахом та ті, хто активно бере участь у позанавчальних заходах, демонструють вищий рівень професійних компетентностей та соціальних навичок. Це свідчить про значення практичного досвіду та позанавчальної активності у формуванні компетентностей.

На основі отриманих результатів можна зробити висновок про необхідність інтеграції теоретичної та практичної підготовки, впровадження інноваційних педагогічних методів та активної підтримки студентів у формуванні мотивації до навчання та професійного розвитку. Рекомендації для покращення освітніх програм включають проектне навчання, інтерактивні заняття, проблемно-орієнтоване навчання, а також розвиток практичних навичок через стажування та співпрацю з професійними організаціями.

2.3. Практичні рекомендації щодо формування життєвої та професійної компетентності студентів

Формування життєвої та професійної компетентності студентів є одним із ключових завдань сучасної системи освіти. Успішна реалізація цього завдання сприяє не лише підготовці кваліфікованих фахівців, але й всебічному розвитку особистості, здатної до адаптації в динамічному соціальному та професійному середовищі. У цьому контексті важливо розробити та впровадити комплекс практичних заходів, спрямованих на розвиток необхідних знань, умінь, навичок та особистісних якостей студентів. Нижче наведено детальні рекомендації, що охоплюють різні аспекти навчального процесу.

Розвиток мотивації є критичним для успішного навчання та професійного становлення студентів. Для підвищення мотивації до навчання та професійного розвитку необхідно впроваджувати мотиваційні програми. Вони можуть включати різноманітні заохочувальні заходи, такі як стипендії, гранти, нагороди за академічні досягнення та активну участь у позанавчальній діяльності. Стипендії можуть надаватися не лише за високі академічні досягнення, але й за активну участь у науково-дослідній роботі, громадській діяльності та спорті. Важливо також надавати студентам можливість отримувати індивідуальні консультації та

підтримку з боку досвідчених викладачів та менторів. Це може допомогти студентам визначити свої професійні цілі, розробити індивідуальні плани розвитку та отримати необхідні поради щодо подолання труднощів у навчанні та професійному становленні. Викладачі можуть використовувати реальні приклади успішних фахівців у своїх лекціях та семінарах. Це може включати запрошення відомих спеціалістів для проведення лекцій або майстер-класів, а також організацію зустрічей з випускниками, які досягли значних успіхів у своїй професійній діяльності.

Підвищення якості навчального процесу є необхідною умовою для формування життєвої та професійної компетентності студентів. Використання сучасних педагогічних технологій, таких як проблемно-орієнтоване навчання, проектне навчання, інтерактивні заняття та електронне навчання, сприяє активному залученню студентів до навчального процесу. Ці технології допомагають розвивати критичне мислення, креативність та здатність до вирішення складних завдань. Важливо забезпечити практичну спрямованість навчання, зокрема через організацію стажувань, практичних занять у лабораторіях, участь у реальних проектах та співпрацю з підприємствами та організаціями. Це дозволить студентам отримати практичні навички та досвід, необхідні для успішної професійної діяльності. Необхідно також регулярно оновлювати навчальні програми відповідно до вимог сучасного ринку праці та новітніх досягнень науки і техніки. Це включає впровадження нових дисциплін, модулів та курсів, які відповідають актуальним потребам професійного середовища.

Розвиток життєвих навичок також є важливим компонентом формування компетентностей. Важливо забезпечити психологічну підтримку студентів, надавати консультації з питань особистісного розвитку та емоційної стійкості. Це може включати проведення тренінгів з управління стресом, розвитку емоційного інтелекту та підвищення самооцінки. Комунікативні навички є важливим елементом життєвої та професійної компетентності. Для їх розвитку можна

організовувати дебати, дискусійні клуби, майстер-класи з публічних виступів та роботи в команді. Це допоможе студентам навчитися ефективно спілкуватися, аргументувати свою точку зору та працювати в колективі. Важливо також навчити студентів навичкам самоменеджменту, включаючи планування часу, постановку цілей, прийняття рішень та управління ресурсами. Це може здійснюватися через спеціальні курси та тренінги, а також інтеграцію цих навичок у навчальні програми.

Позанавчальна діяльність є важливим аспектом розвитку життєвої та професійної компетентності. Університети повинні активно сприяти участі студентів у спортивних секціях, творчих колективах, наукових гуртках та волонтерських організаціях. Це дозволить студентам розвивати різноманітні навички, розширювати свій кругозір та набувати нового досвіду. Важливо організовувати заходи, спрямовані на розвиток лідерських якостей студентів. Це можуть бути тренінги, семінари, конференції та конкурси, які допоможуть студентам навчитися брати на себе відповідальність, приймати рішення та керувати командами. Університети повинні підтримувати студентські ініціативи, надавати можливості для реалізації власних проектів та ідей. Це може включати створення студентських бізнес-інкубаторів, надання фінансової та консультаційної підтримки для стартапів та соціальних проектів.

Інтеграція міждисциплінарного підходу також є важливою для формування компетентностей. Важливо впроваджувати міждисциплінарні курси та програми, які поєднують знання з різних галузей. Це допоможе студентам отримати більш комплексне розуміння професійної діяльності та розвинути здатність до креативного мислення та вирішення міждисциплінарних завдань. Організація спільних проектів, в яких беруть участь студенти з різних спеціальностей, сприяє розвитку командної роботи та навичок співпраці. Це може бути реалізовано через створення міждисциплінарних груп для виконання дослідницьких або практичних проектів. Важливо інтегрувати дослідницьку діяльність у навчальний процес, залучаючи студентів до участі у наукових проектах, конференціях та публікації

наукових статей. Це сприятиме розвитку критичного мислення, аналітичних навичок та здатності до самостійного проведення досліджень.

Використання технологій у навчанні відкриває нові можливості для підвищення ефективності навчального процесу. Сучасні цифрові технології, такі як онлайн-курси, віртуальні лабораторії, симуляції та інтерактивні навчальні матеріали, сприяють підвищенню ефективності навчання та розвитку професійних навичок. Дистанційне навчання дозволяє забезпечити доступ до освіти для студентів, які не можуть відвідувати заняття особисто. Важливо розробляти якісні дистанційні курси та забезпечувати підтримку студентів у процесі дистанційного навчання. Соціальні мережі та онлайн-платформи можуть використовуватися для організації групових обговорень, обміну інформацією та спільної роботи над проектами. Це сприяє розвитку комунікативних навичок та навичок співпраці у віртуальному середовищі.

Підтримка кар'єрного розвитку є важливою складовою формування професійної компетентності. Важливо надавати студентам можливість отримувати кар'єрні консультації та коучинг від професійних консультантів та коучів. Це допоможе студентам визначити свої професійні цілі, розробити стратегії кар'єрного розвитку та отримати необхідну підтримку у процесі пошуку роботи. Університети повинні регулярно організовувати ярмарки вакансій та зустрічі з роботодавцями, що дозволить студентам знайомитися з потенційними роботодавцями, дізнаватися про вимоги ринку праці та знаходити можливості для працевлаштування. Важливо створювати та підтримувати платформи для пошуку роботи та стажувань, де студенти можуть знайти інформацію про доступні вакансії, програми стажувань та інші можливості для професійного розвитку.

Підтримка міжнародної мобільності є важливим аспектом формування компетентностей. Організація програм обміну та міжнародних стажувань дозволяє студентам отримувати міжнародний досвід, знайомитися з іншими культурами та розвивати міжкультурні компетентності. Це сприяє розширенню горизонтів та підвищенню конкурентоспроможності на глобальному ринку праці.

Участь у міжнародних конференціях, конкурсах та олімпіадах дозволяє студентам демонструвати свої знання та навички на міжнародному рівні, обмінюватися досвідом з колегами з інших країн та встановлювати професійні контакти. Важливо забезпечити високий рівень викладання іноземних мов та розвиток міжкультурної компетентності. Це може бути реалізовано через курси іноземних мов, міжкультурні тренінги та інтеграцію міжкультурних аспектів у навчальні програми.

Підтримка здоров'я та благополуччя студентів є важливим аспектом їхнього успішного навчання та професійного становлення. Важливо впроваджувати програми підтримки фізичного та психічного здоров'я студентів. Це може включати спортивні секції, фітнес-програми, психологічні консультації та тренінги з управління стресом. Університети повинні забезпечувати здорове та безпечне навчальне середовище, яке сприяє комфортному перебуванню студентів у навчальному закладі. Це включає забезпечення чистоти та гігієни, підтримку позитивного клімату та запобігання будь-яким формам дискримінації та насильства. Важливо пропагувати здоровий спосіб життя серед студентів, організовувати заходи, спрямовані на підвищення обізнаності про здорове харчування, фізичну активність та важливість регулярних медичних обстежень.

Співпраця з бізнесом та громадськими організаціями також є важливою складовою формування компетентностей. Розвиток партнерств з компаніями та організаціями, які можуть надати студентам можливості для стажувань, практики та майстер-класів, допомагає студентам отримувати практичні знання та навички, а також забезпечує їх професійними контактами, які можуть бути корисними у подальшій кар'єрі. Залучення професіоналів з різних галузей для проведення гостьових лекцій та тренінгів дозволяє студентам дізнаватися про актуальні тенденції та вимоги ринку праці, а також отримувати безпосередній досвід від практикуючих фахівців.

Інноваційні освітні методики, такі як фліппінг (перевернуте навчання) та гейміфікація, також можуть сприяти підвищенню ефективності навчального

процесу. Перевернуте навчання, де студенти знайомляться з теоретичними матеріалами вдома, а на заняттях займаються практичним застосуванням знань, дозволяє ефективніше використовувати навчальний час та підвищує залученість студентів до навчального процесу. Використання елементів гри у навчанні, таких як бали, рівні, нагороди та конкурси, сприяє підвищенню мотивації студентів, робить навчання цікавішим та захоплюючим.

Розвиток критичного мислення та творчості є ще одним важливим аспектом формування компетентностей. Важливо розвивати у студентів критичне мислення через аналіз кейсів, обговорення актуальних проблем, дебати та інші інтерактивні методики. Це допомагає студентам навчитися оцінювати інформацію, аргументувати свої думки та приймати обґрунтовані рішення. Стимулювання творчого підходу до вирішення завдань, участь у конкурсах стартапів та інноваційних проектах сприяє розвитку креативності та здатності до генерації нових ідей. Це важливо для формування компетентностей, необхідних у сучасному динамічному середовищі.

Забезпечення рівного доступу до освіти є необхідною умовою для розвитку життєвих та професійних компетентностей. Інклюзивна освіта, яка забезпечує рівний доступ до освіти для студентів з особливими потребами, є важливим аспектом цього процесу. Необхідно створювати безбар'єрне середовище, надавати адаптовані навчальні матеріали та забезпечувати підтримку спеціалістів. Надавання фінансової підтримки студентам з малозабезпечених сімей через стипендії, гранти та інші форми матеріальної допомоги дозволяє забезпечити рівні можливості для всіх студентів незалежно від їх соціально-економічного статусу.

Підготовка до глобалізованого ринку праці є ще одним важливим аспектом формування компетентностей. Важливо розвивати у студентів глобальні компетентності, такі як знання іноземних мов, розуміння міжнародних економічних та культурних процесів, готовність до міжкультурної взаємодії. Надання студентам можливостей для участі у міжнародних проектах, програмах

обміну та стажуваннях дозволяє отримати міжнародний досвід та підвищити їх конкурентоспроможність на глобальному ринку праці.

Формування життєвої та професійної компетентності студентів є багатограним процесом, який вимагає комплексного підходу та впровадження різноманітних практичних заходів. Забезпечення високої якості навчального процесу, підтримка мотивації, розвиток життєвих навичок, активна участь у позанавчальних заходах, використання сучасних технологій, підтримка кар'єрного розвитку та міжнародної мобільності, а також турбота про здоров'я та благополуччя студентів є ключовими елементами, які сприяють успішному формуванню компетентностей. Реалізація зазначених рекомендацій сприятиме підготовці висококваліфікованих фахівців, здатних до ефективної професійної діяльності та активного соціального життя.

Висновок

Емпіричне дослідження проблеми формування життєвої та професійної компетентності студентів було проведено з використанням комплексної методики, яка включала опитування студентів-випускників та аналіз отриманих даних. Методика дослідження включала розробку опитувальника, збір даних, первинну обробку та аналіз результатів. У дослідженні взяли участь 56 студентів-випускників різних спеціальностей.

Методика дослідження була спрямована на всебічне оцінювання рівня життєвої та професійної компетентностей студентів. Опитувальник складався з 30 питань, згрупованих за п'ятьма основними блоками: мотивація, самовизначення, соціальні навички, професійні знання та уміння, комунікативні навички та організаційні здібності. Кожен блок містив питання, спрямовані на виявлення певних аспектів компетентностей, що дозволило провести детальний аналіз.

Аналіз отриманих даних показав, що більшість студентів-випускників мають середній та трохи вище середнього рівень життєвих та професійних

компетентностей. Результати дослідження за кожним блоком опитувальника продемонстрували наступне:

Мотивація: Середнє значення становило 3.8 (з 5 можливих), що свідчить про високий рівень мотивації до навчання та професійного розвитку. Це вказує на усвідомлення студентами важливості освіти та кар'єри для свого майбутнього.

Самовизначення: Середнє значення дорівнювало 3.5, що вказує на середній рівень самовизначення. Це свідчить про потребу у додатковій підтримці студентів у процесі планування їхніх життєвих та професійних цілей.

Соціальні навички: Середнє значення становило 3.9, що свідчить про добру підготовку студентів до соціальної взаємодії. Розвинені соціальні навички сприяють успішній адаптації у професійному середовищі.

Професійні знання та уміння: Середнє значення професійних знань становило 4.0, що вказує на високий рівень теоретичних знань. Однак, середнє значення практичних умінь було трохи нижчим – 3.7, що свідчить про необхідність посилення практичної компоненти навчання.

Комунікативні навички та організаційні здібності: Середнє значення комунікативних навичок становило 3.8, а організаційних здібностей – 3.6. Це вказує на потребу у розвитку навичок планування та управління часом.

На основі отриманих результатів були розроблені практичні рекомендації, які спрямовані на покращення процесу формування життєвої та професійної компетентностей студентів.

Формування життєвої та професійної компетентності студентів є комплексним процесом, який потребує систематичного підходу та впровадження різноманітних методик і заходів. Підвищення мотивації до навчання та професійного розвитку можна досягти через мотиваційні програми, індивідуальні консультації та менторство, використання реальних прикладів успішних фахівців. Підвищення якості навчального процесу забезпечується використанням сучасних

педагогічних технологій, організацією стажувань, практичних занять та співпрацею з підприємствами. Розвиток життєвих навичок включає психологічну підтримку, тренінги з управління стресом, розвиток комунікативних навичок і самоменеджменту. Позанавчальна діяльність, така як участь у спортивних секціях, творчих колективах, наукових гуртках та волонтерських організаціях, сприяє розширенню кругозору та набуттю нового досвіду. Інтеграція міждисциплінарного підходу, використання сучасних технологій у навчанні, підтримка кар'єрного розвитку, міжнародної мобільності та здоров'я студентів є важливими складовими формування компетентностей. Забезпечення рівного доступу до освіти та розвиток інформаційної грамотності також є ключовими аспектами цього процесу. Лише за таких умов можна досягти високого рівня компетентності, що дозволить студентам успішно адаптуватися до вимог сучасного суспільства та ринку праці, сприяючи підготовці висококваліфікованих фахівців, здатних до ефективної професійної діяльності та активного соціального життя.

Висновок

Життєва та професійна компетентність є ключовими поняттями в сучасній педагогіці та психології, що визначають здатність особистості успішно функціонувати у різних сферах життя. Життєва компетентність включає сукупність знань, умінь, навичок, цінностей і досвіду, необхідних для ефективної діяльності в соціальному середовищі, та охоплює аспекти самовизначення, самопізнання, соціальної адаптації, вирішення життєвих проблем і досягнення життєвих цілей. Професійна компетентність, своєю чергою, охоплює спеціалізовані знання, уміння та навички, що забезпечують успішну професійну діяльність, а також здатність до постійного професійного розвитку, креативного мислення, вирішення професійних проблем, ефективної комунікації, організації та планування професійної діяльності.

Життєва та професійна компетентність є взаємозалежними та взаємодоповнювальними аспектами особистісного розвитку. Життєві навички та здібності створюють фундамент для професійного розвитку. Такі життєві компетенції, як критичне мислення, управління часом, комунікативні навички та емоційна стійкість, є важливими і в професійному контексті, допомагаючи

особистості адаптуватися до професійного середовища, ефективно взаємодіяти з іншими та виконувати професійні завдання на високому рівні. Водночас професійна компетентність сприяє розвитку життєвої компетентності, оскільки професійний досвід і здобуті професійні знання можуть бути застосовані в інших сферах життя. Таким чином, життєва і професійна компетентність взаємодіють і доповнюють одна одну, створюючи синергетичний ефект, що сприяє загальному розвитку особистості.

Формування компетентності студентів здійснюється через різні моделі та підходи, які враховують специфіку національних освітніх систем. Міжнародні моделі, такі як компетентнісний підхід, модель Tuning і CDIO, акцентують увагу на розвитку комплексних компетентностей, інтеграції знань з різних галузей, гнучкості освітніх програм, практичній спрямованості навчання та різноманітності методів оцінювання. Українська система освіти, з її акцентом на державні стандарти, також впроваджує компетентнісний підхід, але характеризується більшою уніфікацією освітніх програм, домінуванням теоретичного компонента та використанням традиційних методів оцінювання. Важливим аспектом українського підходу є проектний підхід, спрямований на розвиток навичок управління проектами, командної роботи, креативного мислення та практичного застосування знань. Порівняння міжнародних та українських підходів дозволяє виявити найкращі практики та рекомендації для подальшого розвитку системи вищої освіти в Україні.

Формування життєвої та професійної компетентності є складним процесом, на який впливає велика кількість факторів. Особистісні фактори включають індивідуальні особливості, такі як мотивація, інтереси, особистісні якості та когнітивні здібності. Соціальні фактори охоплюють вплив сімейного середовища, друзів, соціального статусу та умов життя. Педагогічні фактори включають якість навчального процесу, зміст освітніх програм, професійну компетентність викладачів та доступ до навчальних ресурсів. Культурні фактори включають вплив культурного контексту, традицій та цінностей, а також міжкультурний досвід.

Економічні фактори визначають фінансові можливості, які впливають на доступ до якісної освіти та розвиток компетентностей. Усі ці фактори разом формують умови для розвитку життєвої та професійної компетентності студентів, забезпечуючи їхню успішну інтеграцію у соціальне та професійне середовище.

Емпіричне дослідження проблеми формування життєвої та професійної компетентності студентів було проведено з використанням комплексної методики, яка включала опитування студентів-випускників та аналіз отриманих даних. Методика дослідження включала розробку опитувальника, збір даних, первинну обробку та аналіз результатів. У дослідженні взяли участь 56 студентів-випускників різних спеціальностей. Опитувальник складався з 30 питань, згрупованих за п'ятьма основними блоками: мотивація, самовизначення, соціальні навички, професійні знання та уміння, комунікативні навички та організаційні здібності. Кожен блок містив питання, спрямовані на виявлення певних аспектів компетентностей, що дозволило провести детальний аналіз.

Аналіз отриманих даних показав, що більшість студентів-випускників мають середній та трохи вище середнього рівень життєвих та професійних компетентностей. Результати дослідження за кожним блоком опитувальника продемонстрували наступне: мотивація мала середнє значення 3.8 (з 5 можливих), що свідчить про високий рівень мотивації до навчання та професійного розвитку. Це вказує на усвідомлення студентами важливості освіти та кар'єри для свого майбутнього. Самовизначення зі середнім значенням 3.5 вказує на середній рівень самовизначення, що потребує додаткової підтримки студентів у процесі планування їхніх життєвих та професійних цілей. Соціальні навички мали середнє значення 3.9, що свідчить про добру підготовку студентів до соціальної взаємодії, розвинені соціальні навички сприяють успішній адаптації у професійному середовищі. Професійні знання та уміння мали середнє значення 4.0, що вказує на високий рівень теоретичних знань, але середнє значення практичних умінь було трохи нижчим – 3.7, що свідчить про необхідність посилення практичної компоненти навчання. Комунікативні навички та організаційні здібності мали

середні значення 3.8 і 3.6 відповідно, що вказує на потребу у розвитку навичок планування та управління часом.

Для ефективного формування життєвої та професійної компетентності студентів необхідно впровадити комплексний підхід, що включає кілька ключових аспектів. Підвищення мотивації до навчання та професійного розвитку можна досягти через впровадження мотиваційних програм, таких як стипендії, гранти та нагороди, а також надання індивідуальних консультацій та менторства. Використання сучасних педагогічних технологій, таких як проблемно-орієнтоване навчання, проектне навчання, інтерактивні заняття та електронне навчання, сприяє покращенню якості навчального процесу та розвитку критичного мислення, креативності та здатності до вирішення складних завдань. Практична спрямованість навчання забезпечується через організацію стажувань, практичних занять та співпрацю з підприємствами, що дозволяє студентам отримати необхідні навички та досвід. Розвиток життєвих навичок включає психологічну підтримку студентів, тренінги з управління стресом, розвитку емоційного інтелекту та підвищення самооцінки, а також організацію дебатів, дискусійних клубів і майстер-класів. Позанавчальна діяльність, така як участь у спортивних секціях, творчих колективах, наукових гуртках та волонтерських організаціях, сприяє розширенню кругозору та набуттю нового досвіду. Інтеграція міждисциплінарного підходу через впровадження міждисциплінарних курсів та програм, організація спільних проектів і залучення студентів до наукових досліджень сприяє комплексному розумінню професійної діяльності. Використання сучасних технологій у навчанні, таких як онлайн-курси, віртуальні лабораторії та симуляції, підвищує ефективність навчального процесу та забезпечує доступ до освіти для всіх студентів. Підтримка кар'єрного розвитку через організацію кар'єрних консультацій, ярмарків вакансій та створення платформ для пошуку роботи сприяє професійній орієнтації студентів. Підтримка міжнародної мобільності та участь у програмах обміну дозволяє студентам отримувати міжнародний досвід та розвивати міжкультурні компетентності. Важливо також забезпечити здоров'я та

благополуччя студентів через впровадження програм підтримки фізичного та психічного здоров'я, створення безпечного навчального середовища та пропаганду здорового способу життя. Залучення студентів до самоуправління та участі у прийнятті рішень сприяє розвитку лідерських навичок, відповідальності та громадянської активності, а співпраця з бізнесом та громадськими організаціями забезпечує практичні можливості для стажувань та професійного розвитку. Реалізація зазначених рекомендацій сприятиме підготовці висококваліфікованих фахівців, здатних до ефективної професійної діяльності та активного соціального життя.

Список використаних джерел:

1. Андрієвська-Семенюк, О. П. (2020). Формування професійної ідентичності майбутніх психологів. Вісник Львівського Державного університету безпеки життєдіяльності, 21, 102-106.
2. Андрусів, Н. Я., & Ляшенко, О. А. (2023). Психологічні особливості розвитку професійної ідентичності майбутніх психологів-консультантів. ББК 88.4 я43 О 72 Рецензенти, 10.
3. Бех І. Д. Виховання особистості : підруч. / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2018. – 848 с.
4. Білова, М. Е., Коваль, Г. Ш., & Кременчуцька, М. К. (2020). Психологічна проникливість як складова професійної компетентності майбутніх психологів.
5. Білова, М. Е., Коваль, Г. Ш., Кременчуцька, М. К., Белова, М. Э., Коваль, А. Ш., & Кременчуцкая, М. К. (2020). Психологічна проникливість як складова професійної компетентності майбутніх психологів.
6. Бондаренко Ю.; Бутенко, О.; Сидорова, А. Формування загальнокультурних та професійних компетентностей підготовки здобувачів вищої освіти під час проходження практики. Матеріали Всеукраїнського науково-методичного семінару «Академічна доброчесність як фактор забезпечення якості вищої освіти, 2021.

7. Бочелюк, В. (2020). Формування професійних та життєвих компетенцій в концепції *livelonglearning*: досвід психологів. Вісник ХНПУ імені ГС Сковороди "Психологія", (61), 8-39.
8. Вишньовський, В. В., & Омельчук, Л. В. (2023). Формування професійної самосвідомості особистості студентів-психологів. Матеріали X II Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених та студентів „Актуальні задачі сучасних технологій“, 317-318.
9. Власенко Л. В. Соціально-психологічний супровід академічної групи як засіб розвитку культури спілкування студентів: Автореф. дис. ... канд. психол. наук. – К., 2015. – 18 с.
10. Горбатенко, С. (2022). формування професійної компетенції психолога засобами тренінгових технологій. Психосоціальні ресурси особистісного та соціального розвитку в епоху глобалізації: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, (м. Тернопіль, Західноукраїнський національний університет, 4-5 листопада 2022 р.) в 2 т. Тернопіль: ЗУНУ, 2022. Т. 2. 244 с., 191.
11. Григоренко, Т. В. (2021). Педагогічні технології у процесі формування професійної компетентності психолога (спеціального, клінічного). Актуальні питання сучасних педагогічних та психологічних, 47.
12. Демченко, Наталія Іванівна, and Наталія Миколаївна Проскурка. Роль ціннісних орієнтацій у формуванні професійної компетентності практичних психологів. Diss. Національний авіаційний університет, 2023.
13. Демчук О. (2020). Змістовно-організаційні особливості технології формування життєвої компетентності майбутніх психологів. *Newpedagogicalthought*, 104(4), 42-45.
14. Демчук О. О. (2012). Психологічні чинники формування життєвої компетентності майбутніх практичних психологів (Doctoral dissertation).
15. Демчук, О. (2020). Змістовно-організаційні особливості технології формування життєвої компетентності майбутніх психологів. *Newpedagogicalthought*, 104(4), 42-45.
16. Єрмаков Т. І. Індивідуальне розуміння концепту "Я" як ключова компетентність особистості в умовах сучасного інформаційного суспільства // Наукові студії із соціальної та політичної психології: Збірник статей. – К.: Міленіум, 2012. – Вип. 6 (9). – С. 200-207.
17. Життєва компетентність особистості: від теорії до практики : Наук.-метод. посіб. / [І. Г.Єрмаков, В. В.Нечипоренко, Т. І.Єрмаков та ін.]; За наук. ред. І. Г.Єрмакова; Ін-т педагогіки АПН України та ін. – Запоріжжя : Центріон, 2015. – 633 с.

- 18.Зубкова Л. М. Життєтворче середовище вищого навчального закладу як інструмент формування життєвої компетентності студентів. 2016.
- 19.Іванов, Є. О. (2024, January). Формування компетентностей майбутніх психологів. In The 5th International scientific and practical conference "Current challenges of science and education" (January 15-17, 2024) MDPC Publishing, Berlin, Germany. 2024. 612 p. (p. 378).
- 20.Казібекова, В. Ф. (2021). Динаміка професійних і життєвих цінностей студентів упродовж навчання в закладі вищої освіти. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки», (3), 37-45.
- 21.Калашникова, Людмила Володимирівна. "Наукові підходи до розуміння процесу становлення професійної компетентності майбутніх психологів." (2022).
- 22.Князян М. О. Засоби формування життєвої компетентності майбутніх фахівців у контексті міжкультурної комунікації. Педагогічний альманах, 2017, 36: 105-110.
- 23.Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : [бібліотека з освітньої політики] ; під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : К.І.С., 2020. – 112 с.
- 24.Кононко Олена Леонтіївна. Формування у майбутнього фахівця базових якостей особистості. Горизонти освіти, 2018, 1: 49–54-49–54
- 25.Кононко Олена Леонтіївна. Формування у майбутнього фахівця базових якостей особистості. Горизонти освіти, 2014, 1: 49–54-49–54.
- 26.Корпач Н. І., and С. Г. Щерблюк. "Стан сформованості життєвої компетентності студентів." Hileya: Scientific Bulletin/Gileya 156 (2020).
- 27.Кухарчук Наталія. Теоретичний аналіз проблеми амбівалентності в психологічних дослідженнях. Науковий часопис УДУ імені Михайла Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки, 2021, 31-39.
- 28.Кушнерик, М. О. Професійна позиція майбутніх психологів як складова формування професійної компетентності. Головний редактор, 90.
- 29.Лаврухіна Т. В. "Формування психотерапевтичної компетентності у майбутніх практичних психологів в умовах сучасної вищої освіти." (2021).
- 30.Литвиненко, С., & Ямницький, В. Формування професійної компетентності майбутніх психологів: інноваційні підходи. Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет Вченою Радою Уманського національного університету садівництва (протокол № 6 від 10 червня 2020 року) Редакційна колегія, 167.

31. Мала А. М. викладач-студент: формування життєвої компетентності. Актуальні проблеми формування ціннісно-моральних орієнтацій студентів як детермінанта освітньої діяльності закладів фахової передви, 89.
32. Маргарян М., Бабаян Ю. "Вплив психологічних чинників на формування професійної компетенції майбутніх психологів." Наукові перспективи (Naikoviperspektivi) 4 (46) (2024).
33. Маргарян, М., & Бабаян, Ю. (2024). Вплив психологічних чинників на формування професійної компетенції майбутніх психологів. Наукові перспективи (Naikoviperspektivi), (4 (46)).
34. Маргарян, М., & Бабаян, Ю. (2024). Вплив психологічних чинників на формування професійної компетенції майбутніх психологів. Наукові перспективи (Naikoviperspektivi), (4 (46)).
35. Михайлик, Ю. М. (2023). Теоретичний аналіз проблеми формування професійних компетенцій майбутніх психологів. Редакційна колегія, 181.
36. Міляєва В. Р. Підходи до визначення поняття психологічної компетентності в сучасній психологічній теорії / В. Р. Міляєва // Наука і освіта: науково-практичний журнал південного наукового Центру НАПН України. – № 9 /LXXXXVI. – грудень, 2020 – С.101–104.
37. Міляєва В. Р. Психологічні аспекти професійної компетентності державних службовців та їх використання в процесі підвищення фахової кваліфікації / В. Р. Міляєва // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія №12. Психологічні науки: Зб. Наукових праць. – К. : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2019. – №27(51). – 281 с.
38. Мороз Л. І. Професійно-психологічний тренінг у становленні особистості фахівця (на прикладі працівників ОВС) / Л. І. Мороз; Київ. Нац.ун-т внутр.справ. – К. ; Івано-Франківськ : Надвірнянська друкарня, 2017. – 311 с.
39. Музика, Л. С. (2022). Результати емпіричного дослідження сугестивних психотехнік як засобу формування професійної компетентності майбутнього психолога. (Doctoral dissertation, КЗВО" ВАБО").
40. Онопрієнко О. В. Концептуальні засади компетентнісного підходу в сучасній освіті / О. В. Онопрієнко // Шлях освіти. – 2017. – 4 (46). – С. 32–38. 7.
41. Очеретяний А. В. (2020). Формування життєвих цінностей у студентів вищих навчальних закладів США та України. Дис. д-ра філософії). Умань.

42. Панок В. Г. (2024). Українська психологія ХХІ століття. Проблема професійної підготовки психологів. Вісник Національної академії педагогічних наук України, 6(1), 1-8.
43. Пахомов, І. В. (2024). ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ «ПСИХОЛОГІЯ» ВІДПОВІДНО ДО ВИМОГ РИНКУ ПРАЦІ.
44. Побірченко Н. С. Компетентнісний підхід у вищій школі: теоретичний аспект / Н. С. Побірченко // Освіта та педагогічна наука. – 2019. – № 3. – С. 24–31.
45. Прозора М. В.; Стрельбіцька, К. І. Формування загальних, спеціальних (предметних, фахових) компетентностей у процесі практичної підготовки здобувачів вищої освіти. ЛЛ Галаманжук, доктор педагогічних наук, професор; 2022, 49.
46. Рубель, О. М. (2022, October). Важливість впливу комунікативних здібностей студентів–майбутніх психологів на формування їхньої професійної діяльності
47. Сауков, Т. (2023). Особливості динаміки розвитку професійної компетентності майбутніх психологів у закладі вищої освіти. Перспективи та інновації науки, (14 (32)).
48. Сауков, Т. (2023). Особливості динаміки розвитку професійної компетентності майбутніх психологів у закладі вищої освіти. Перспективи та інновації науки, (14 (32)).
49. Синишина, В. М. (2020). Психологічна виробнича практика як складова формування професійної компетентності майбутніх практичних психологів.
50. СОХАНЬ, Л.; ЄРМАКОВ, І. Життєва компетентність у технології життєздійснення. Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство: науково-методичний збірник/Ред. кол. Н. Софій, І. Єрмаков та ін.–К.: Контекст, 2000.
51. Таран А. (2023). Формування професійної готовності майбутніх психологів до роботи з тимчасово переселеними особами (Doctoral dissertation, Львівський державний університет внутрішніх справ).
52. Улітіна, К. А. (2021). Теоретичний аналіз проблеми формування професійної компетентності майбутніх психологів.
53. Федорик Вікторія. "Психологічне проектування життєвої компетентності сучасної студентської молоді." Наукові перспективи (Naukovîperspektivi) 4 (34) (2023).

54. Федоришин, Г. (2022). Толерантність до невизначеності як професійна компетентність психолога. *Психологія особистості*, 12(1), 73-79.
55. Хабайлюк Валентина. Життєва та професійна компетентність студентів. *Обрії*, 2014, 2: 80-83.
56. Шелепун, А. С., & Федорова, О. П. Психологічні особливості розвитку професійної компетентності у студентів–психологів. *редакційна колегія*, 2019. 187.
57. Шелепун, А. С., and О. П. Федорова. "Психологічні особливості розвитку професійної компетентності у студентів-психологів" *Редакційна колегія*: 187.
58. Шель, Н. (2024). Розвиток професійної компетентності майбутніх психологів в умовах переживання криз професійного становлення. *Перспективи та інновації науки*, (3 (37)).
59. Шпортун, Оксана Миколаївна, and Людмила Олександрівна Матохнюк. "Сугестивні психотехніки як засіб формування професійної компетентності психолога." (2020).
60. Янева Л. М. "Формування професійної компетентності студента під час практики." *Редакційна колегія*: 35.
61. Asleieva Iryna, etal. Чинники і бар'єри на шляху формування базової професійної компетентності майбутніх бакалаврів. *Теорія і практика управління соціальними системами*, 2019, 3: 3-15.
62. Belar, C. (2010) *Lifelong learning and psychology. Education Leadership Conference*. 41(7). 52.
63. Brittel D., Landshejer V. *The wholistic competency profile: A model* / D. Brittel, V. Landshejer. // Ottawa: *Staffing Policy and Program Development Directorate, Public Service Commission of Canada*. – 2016.
64. Eurostat (2016) *Classification of learning activities. Manual – 2016 edition*. Luxembourg: EU Publications Office.
65. Feldman S. Values, ideology, and structure of political attitudes. *Oxford Handbook of Political Psychology*. 2003. P. 477–508.
66. Gary T. Reker, Louis C. Woo. *Personal Meaning Orientations and Psychosocial Adaptation in Older Adults*. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/2158244011405217>
67. Gorlova N., Romanyuk L., Vanbrabant L. & Rensvande Schoot. *Meaning-in-life orientations and values in youth: Cross-cultural comparison*. *European Journal of Developmental Psychology*. Volume 9, 2012. Issue 6. p. 744–750.

68. In The 7th International scientific and practical conference “Modern research in world science” (October 2-4, 2022) SPC “Sci-conf. com. ua”, Lviv, Ukraine. 2022. 1320 p. (p. 661).
69. Koteneva A.V.
The Life-meaning Orientations and Biopsychological Age of Correctional Officials. *Psychology and Law*, 2020. Vol. 10, Issue 3. P. 36–51.
70. Lariontseva, A. Формування готовності майбутності магістрів психологів до професійної діяльності як психолого-педагогічна проблема. *Proceedings of the National Aviation University. Series: Pedagogy, Psychology*, (21), 37-44.
71. The Council of the European Union (2018). Council Recommendation of 22 May 2018 on key competences for lifelong learning. *Official Journal of the European Union*. 189/1.